

Vol. 15. No.5 (146-156), ISSN: 1823-884x

FENOMENA SOSIOBUDAYA ORANG ASLI KANAQ DALAM PENGUASAAN BAHASA MELAYU: SATU TINJAUAN AWAL

*(Sociocultural Phenomenology Of Kanaq Aboriginal In Mastery Malay Language:
A Preliminary Study)*

Shahidi A.H., Nor Azwahanum Nor Shaid, Mohd Sharifudin Yusop,
Marlyna Maros & Rahim Aman

ABSTRAK

Kajian ini merupakan tinjauan awal untuk melihat pengaruh sosiobudaya masyarakat Orang Asli Kanaq terhadap penerimaan mereka kepada unsur luar selain daripada budaya mereka. Unsur luar yang difokuskan dalam kajian ini adalah penguasaan bahasa kedua, iaitu Bahasa Melayu. Kajian ini merupakan kajian kualitatif yang terdiri daripada kajian kepustakaan dan kajian lapangan. Melalui kaedah lapangan, pengkaji menggunakan teknik temu bual dan pemerhatian tidak turut serta. Seramai lima orang responden terlibat dalam kajian ini yang terdiri daripada tiga orang remaja Orang Asli suku kaum Kanaq dan dua orang pakar. Lokasi kajian ini ialah Kampung Sungai Selangi, Kota Tinggi, Johor. Hasil dapatan kajian mendapati remaja Orang Asli Kanaq sememangnya mempunyai sosiobudaya yang kuat yang membuatkan mereka kurang mengendahkan unsur luar yang boleh membantu mengubah kehidupan mereka. Hal ini menjelaskan keperluan sosiobudaya Orang Asli sangat penting diangkat sama dalam usaha untuk membantu mereka menguasai Bahasa Melayu. Melalui perbincangan isu ini, makalah ini mencadangkan perspektif sosiobudaya masyarakat Orang Asli dititikberatkan dalam mencari formula terbaik untuk membantu komuniti ini menguasai Bahasa Melayu.

Kata kunci: Bahasa Melayu, bahasa kedua, orang asli, Kanaq, penguasaan Bahasa Melayu.

ABSTRACT

This is a preliminary study to seek the influence of the socio-cultural one of aboriginal communities, Kanaq tribe on their acceptance of external elements other than their culture. The external element focused on this study is the mastery of the second language, which is Malay Language. Qualitative method is used this study consisting of literature study and fieldwork. Through the field method, the researcher used interviewing techniques and observation. Five respondents were involved in this study consisting of three Kanaq teenagers and two experts. The location of this study was Kampung Sungai Selangi, Kota Tinggi, Johor. This study found that Kanaq tribe has strong sociocultural and refused external elements that can help to improve their quality of life. This explains the need for community of aboriginals` socio-cultural to be raised in order to help them master in Malay Language. Through the discussion of this issue, this paper proposes an implementation of ethnographic approach from a socio-cultural perspective faced by the aboriginal community in mastering Malay Language. It is important that these issues are assessed and understood in more depth and comprehensiveness. This research may provide a proposal for the development of the language learning model framework, especially at the secondary school level in assisting the aboriginal community to master in Malay language by taking their socio-cultural aspects of their lives.

Keywords: Malay Language, second language, aboriginal people, Kanaq, Malay Language mastery.

PENGENALAN

Masyarakat orang asli merupakan satu-satunya warga peribumi yang terdapat di Semenanjung Malaysia. Terminologi Orang Asli sebagai antara etnik bangsa di Malaysia wujud selepas tahun 1960 (Suki Mee, 2007). Terdahulu, terdapat banyak istilah yang diguna pakai untuk oleh ahli antropologi dan pihak pentadbir bagi menggelar golongan ini seperti “Orang Darat”, “Sakai”, “Orang Mawas”, “Orang Laut”. Namun demikian, gelaran ini tidak digemari kerana membawa maksud menghina bagi mereka. Selain itu, penggunaan istilah ini dikatakan bagi tujuan memujuk Orang Asli untuk membantu pihak kerajaan memerangi ancaman komunis semasa zaman darurat pada sekitar tahun 1948-1960 (Hasan Mat Nor, 1998; Carey, 1976).

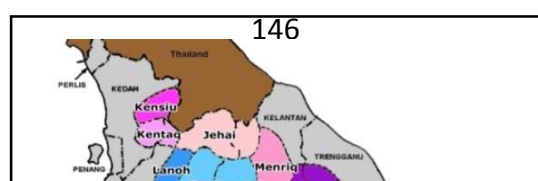
Orang Asli di Malaysia merupakan golongan yang agak berbeza daripada masyarakat bumiputera yang lain. Ciri-ciri masyarakat Orang Asli ini dikenali sebagai kaum yang bersifat kaum heterogen. Mereka dipercayai unik dari segi sosiobudaya dan psikokognitif bagi setiap kaum. Rasional di sebalik perbezaan ciri ini adalah berkaitan dengan latar belakang komuniti Orang Asli itu sendiri yang terdiri daripada tiga kelompok suku bangsa utama, iaitu Senoi, Melayu-Proto dan Negrito (Abdul Ghani Abu et al., 2013). Setiap suku bangsa tersebut dibahagikan pula kepada enam suku kaum yang kecil. Pembahagian ini dapat dilihat seperti dalam Jadual 1 dan Rajah 1.

Rata-rata masyarakat Orang Asli mempunyai dialek atau bahasa mereka sendiri. Menurut Fazal Mohamed (2009, 2011), bahasa peribumi di Malaysia terbahagi kepada dua rumpun yang berbeza, iaitu rumpun Austronesia dan Austrosiatik. Bahasa mereka ini kebanyakannya ialah bahasa lisan yang dituturkan dan difahami dalam kalangan mereka sahaja (Zalizan Mohd Jelas et al., 2009). Kanaq merupakan suku kaum yang terdiri daripada kumpulan suku bangsa Melayu Proto. Bahasa ibunda masyarakat Kanaq ialah bahasa Kanaq yang merupakan dari rumpun bahasa Austronesia, manakala Bahasa Melayu (BM) merupakan bahasa kedua Orang Asli Kanaq.

Jadual 1: Taburan penempatan Orang Asli mengikut suku kaum

Suku Bangsa	Suku Kaum	Lokasi Penempatan	Jumlah
Negrito	Kintaq, Kensiu, Jahai, Mendriq, Bateq, dan Lanoh	Kedah, Perak, Kelantan, Pahang dan Selatan Thailand	5, 009
Senoi	Temiar, Semai, Che Wong, Jahut, Semoq Beri, dan Mah Meri	Perak, Kelantan, Pahang, Selangor dan Terengganu	97, 856
Melayu-Proto	Temuan, Semelai, Jakun, Orang Kanaq, Orang Seletar, dan Orang Kuala	Selangor, Negeri Sembilan, Melaka, Johor dan Pahang	75, 332

Rajah 1: Taburan Masyarakat Orang Asli di Malaysia

Sumber: Jabatan Kemajuan Orang Asli Malaysia (JAKOA), 2012

Selaras dengan kemajuan masyarakat setempat, penerimaan terhadap unsur luar daripada lingkungan budaya masyarakat Orang Asli perlu diberikan penekanan. Unsur luar yang dimaksudkan dalam kajian ini ialah penguasaan terhadap bahasa kedua, iaitu Bahasa Melayu (BM). Dalam keadaan manusia yang hidup dalam kepelbagaian budaya dan sosial, bahasa menyandang tanggungjawab yang penting dalam aktiviti manusia. Tiada satu pun aktiviti manusia yang tidak disertai oleh bahasa. Keperluan untuk menguasai BM adalah atas status BM sebagai bahasa kebangsaan, bahasa rasmi, bahasa pengantara dan bahasa ilmu di Malaysia. Selari dengan peranan ini, adalah penting bagi setiap anggota masyarakat menguasai BM dengan baik.

BM dilihat sangat penting dikuasai untuk memperoleh ilmu mencangkup pelbagai disiplin. Mana mungkin seseorang itu mampu menguasai sesuatu ilmu tanpa pengetahuan bahasa yang menjadi medium pengantara ilmu tersebut. Melalui penguasaan BM yang berfungsi sebagai bahasa kebangsaan di Malaysia, ia dapat mengatasi masalah kemunduran kehidupan dalam kalangan Orang Asli. Hal ini demikian kerana penguasaan bahasa yang digunakan oleh majoriti rakyat Malaysia menjadikan komuniti Orang Asli ini berupaya untuk berhubung dengan dunia luar dan seterusnya mengubah pemikiran mereka untuk mengikuti arus kemodenan yang mencabar ini. Hal ini selaras dengan pendapat Jaafar Jambi (2008) yang menyatakan bahawa penguasaan BM mampu menjadi pemangkin kepada perkembangan ekonomi dan taraf hidup sesebuah bangsa itu. Menurutnya, bahasa yang digunakan sebagai bahasa pengantar dalam sistem pendidikan menjadi bahasa yang mampu membantu membangunkan perkembangan ekonomi dan sains dan teknologi.

Namun, hakikatnya masih terdapat golongan yang menghadapi masalah dalam menguasai BM. Masalah ini sangat ketara khususnya golongan masyarakat yang menjadikan BM sebagai bahasa kedua mereka (Shahidi & Shirley 2014, Shahidi et al. 2015). Hal ini terserlah dalam situasi masyarakat Orang Asli. Penguasaan berbahasa seseorang itu bukanlah bergantung kepada pengetahuan berbahasa semata-mata. Terdapat pelbagai faktor sosiobudaya dan persekitaran masyarakat penutur yang boleh mempengaruhi pemerolehan dan pembelajaran bahasa kedua seseorang itu. Bahasa pada dasarnya tidak dapat dilepaskan dari konteks sosiobudaya masyarakat penuturnya kerana selain merupakan fenomena sosial, bahasa juga merupakan fenomena budaya. Seseorang penutur itu berbeza kemampuan

berbahasanya bukan hanya kerana disebabkan bakat, tetapi disebabkan pengaruh lingkungan sosial yang berlainan. Begitu yang berlaku terutamanya kepada masyarakat Orang Asli yang mempunyai nilai sosiobudaya yang berbeza dari komuniti peribumi yang lain (Mohd Nazri Abdul Rahman, 2014). Keunikan sosiobudaya masyarakat ini terkandung dalam kesenian, adat resam dan kepercayaan, bahasa dan budaya, cara pakaian, seni kraf tangan serta nilai budaya di sebalik sambutan festival dan perayaan. Disebabkan perbezaan dan keunikan ini, penerimaan masyarakat Orang Asli terhadap penguasaan BM, iaitu unsur luar daripada kebiasaan budaya mereka tentu memberi impak yang cukup besar. Hal ini seperti yang dinyatakan melalui Hipotesis Sapir Whorf oleh Asmah Haji Omar (1988) yang menyatakan bahawa kelaziman yang dialami oleh penutur melalui alam sekeliling mereka menyebabkan tumpuan perhatian diberi terhadap penguasaan bahasa seseorang penutur itu. Sapir membuat kesimpulan bahawa bahasa mempengaruhi fikiran, dan proses ini dilahirkan oleh sistem penggolongan dan bentuk bahasa. Oleh itu, kenyataan tersebut memberi makna bahawa dalam proses pembelajaran bahasa kedua, persekitaran sosiobudaya yang terdiri daripada lingkungan ibu bapa, keluarga dan masyarakat amat bersangkutan-paut di antara satu sama lain.

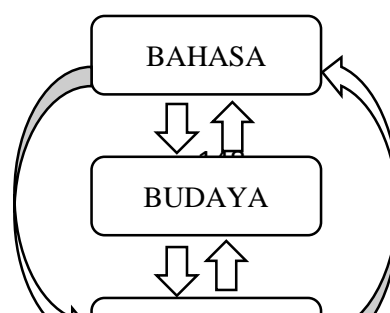
Statistik menyatakan bilangan Orang Asli Kanaq seluruh Malaysia dan mungkin satu dunia sangatlah kecil iaitu hanya 148 orang (JAKOA, 2012). Walaupun bilangan mereka yang sedikit, namun Orang Asli Kanaq masih ketinggalan dalam pelbagai aspek termasuk ekonomi, kemajuan, mahupun pendidikan. Hal ini disokong oleh kajian oleh Mohd Sharifudin Yusop (2007) yang menemukan bahawa tiada seorang pun remaja Orang Asli Kanaq yang mengambil peperiksaan awam besar negara, malah sangat kurang masyarakat golongan ini yang keluar bekerja dalam sektor-sektor komersil luar daripada lingkungan mereka. Oleh yang demikian, muncul persoalan untuk melihat pengaruh sosiobudaya dalam usaha masyarakat Orang Asli dalam menguasai BM.

KOSA ILMU DAN PERMASALAHAN KAJIAN

Kepelbagaian pecahan suku kaum dalam komuniti orang asli telah menjadikan setiap daripada suku kaum ini mempunyai identiti etnik yang tersendiri. Golongan ini sememangnya terkenal sebagai golongan yang berpegang teguh dengan adat dan nilai yang diwarisi. Keunikan ini yang dinamakan sebagai sosiobudaya yang merangkumi bahasa, adat resam, amalan kepercayaan, nilai, moral, pantang larang serta peraturan yang mempunyai keunikan tersendiri bagi setiap kaum. Hood Salleh (2006) menjelaskan bahawa masyarakat Orang Asli adalah sebahagian dari kehidupan kita sebagai manusia yang memiliki hak untuk meneruskan amalan sosiobudaya bangsa mereka.

Bahasa wujud atas pengungkapan persepsi yang terbina daripada penghayatan masyarakat dengan alam sekeliling, iaitu melibatkan sama proses-proses pemikiran penutur tersebut. Asmah Hj. Omar (1988) ada menyatakan bahawa bahasa mencerminkan kebudayaan penuturnya, yakni cara hidup masyarakat penutur dan juga persekitaran fizikal dan sosial mereka. Beliau menegaskan bahawa bahasa dan kebudayaan yang berbeza antara masyarakat menimbulkan keupayaan pandangan terhadap dunianya yang sangat bervariasi. Oleh yang demikian, untuk menjadikan sebuah masyarakat dengan bentuk pemikiran yang berdaya maju, sesebuah bahasa itu perlu mempunyai sifat yang tekal zaman-berzaman.

Rajah 2: Hubungan Bahasa, Budaya dan Pemikiran

Berdasarkan Rajah 2 di atas, ketiga-tiga elemen tersebut mempunyai hubungan bertimbal balik seperti yang dinyatakan dalam Hipotesis Sapir-Whorf yang dikembangkan oleh Jufri et al. (2007). Melalui pengungkapan bahasa yang dizahirkan daripada kebudayaan yang dihuni oleh masyarakat, ia mampu memberi pengaruh kepada pemikiran penuturnya. Kepentingan pemahaman terhadap sosiobudaya masyarakat orang asli sangat penting bagi memastikan alternatif terbaik dapat dicari untuk membantuk golongan ini untuk menguasai BM. Isu penguasaan BM sebagai bahasa kedua dalam kalangan Orang Asli telah lama menjadi matlamat utama dalam agenda negara dengan menjadikan pendidikan sebagai saluran terpenting. Hal ini demikian kerana melalui sistem pendidikan, masalah penguasaan BM dapat diukur dan dilihat perkembangannya.

Perkara ini contohnya dititikberatkan dalam pelaksanaan Kurikulum Asli-Peribumi (KAP) secara rintis di beberapa sekolah rendah. Kurikulum KAP dilaksanakan mengambil kira keperluan, pengalaman, persekitaran dan sosiobudaya murid orang asli dan Penan. Kajian yang dilaksanakan oleh Rosli Yacob et al. (2009), pelaksanaan KAP berjaya menjadi menggalakkan potensi diri murid orang asli tanpa membuatkan mereka menganggap sekolah sebagai tempat yang mengubah asal usul keturunan mereka. Fenomena ini menunjukkan betapa pentingnya sosiobudaya kehidupan masyarakat orang asli diambil kira untuk memperkaya keupayaan mereka untuk menguasai BM. Oleh yang demikian, kajian ini dilaksanakan untuk meneroka sosiobudaya masyarakat orang asli tentang penguasaan bahasa kedua mereka ini.

Masalah penguasaan BM memberi pengaruh dalam pencapaian akademik dan seterusnya masa depan masyarakat Orang Asli keseluruhannya. Kelemahan dalam menguasai BM dengan baik boleh menyebabkan pencapaian akademik pelajar Orang Asli terjejas. Kajian Sharifah Md Nor et al. (2011) mendapati hanya 30% murid Orang Asli menamatkan sekolah menengah, manakala prestasi pencapaian peperiksaan UPSR bagi mata pelajaran teras pula mencatatkan hanya 61% murid sekolah Orang Asli lulus berbanding purata peringkat kebangsaan 87%. Penarafan prestasi sekolah berasaskan Band juga memperlihatkan 35% Sekolah Kebangsaan Orang Asli berada dalam Band Sekolah Berprestasi Rendah (Band 6 dan 7) berbanding hanya 1% sekolah kebangsaan. Oleh yang demikian, pengkaji merasakan keperluan untuk kajian ini dilaksanakan bagi memastikan masyarakat Orang Asli dapat menguasai BM bukan sahaja bagi tujuan pendidikan, malah untuk menjadikan komuniti Orang Asli ini berupaya untuk berhubung dengan dunia luar dan seterusnya mengubah pemikiran mereka untuk mengikuti arus kemodenan yang semakin menongkah arus kemodenan.

Fenomena penguasaan bahasa sama ada bahasa pertama atau kedua telah diperkatakan oleh para ilmuan dan penyelidik sejak berabad lamanya. Di Malaysia, penguasaan BM sebagai bahasa pertama dalam konteks bahasa Inggeris sebagai bahasa kedua telah menjadi subjek perbincangan utama bagi kebanyakan pengkaji (lihat, Shahidi & Rahim 2011, Shahidi et al. 2012). Namun, senario ini tidak pula memikirkan hakikat bahawa fenomena penguasaan BM sebagai bahasa kedua juga sangat signifikan di Malaysia,

Vol. 15. No.5 (146-156), ISSN: 1823-884x

khususnya kepada kelompok Orang Asli yang merupakan golongan bumiputera di negara ini (lihat, Sharifah Md Nor et al. 2011, Nazariyah Sani 2014, Mohd Nazri 2014).

Selain itu, pengkaji berasakan berlaku ketidaksejajaran pembentukan program dan kurikulum sedia ada mengikut keperluan dan kehendak yang boleh diikuti oleh Orang Asli. Kajian oleh Sharifah Md Nor et al. (2011) mendapati, pelaksanaan KAP kurang mencapai sasaran kerana modul yang dibangunkan hanya berkesan setelah diubah suai oleh guru yang mengajar bagi menyesuaikan dengan keperluan kanak-kanak Orang Asli. Kajian oleh Nazariyah Sani (2014) pula mendapati modul yang diaplikasikan dalam Program LINUS dilihat kurang difahami oleh murid-murid Orang Asli yang mana aktiviti-aktiviti dalam modul terlalu umum dan sukar dicapai dek akal murid-murid Orang Asli kerana mereka tiada pengukuhan asas dan ianya menyukarkan proses pembelajaran di dalam bilik darjah. Hal ini turut disokong oleh Mohd Nazri (2014) yang mendapati kurikulum kebangsaan tidak memenuhi amalan dan masyarakat orang asli. Kajian perlu dilakukan bagi membincangkan kekurangan perhatian semasa kepada sosiobudaya Orang Asli dan menyimpulkan bahawa terdapat keperluan mendesak untuk agenda penyelidikan yang difokuskan sosiobudaya masyarakat Orang Asli agar dapat meningkatkan penguasaan BM mereka. Oleh itu, kajian ini penting dilaksanakan bagi merangka alternatif dengan mengambil kira faktor sosiobudaya masyarakat Orang Asli.

OBJEKTIF KAJIAN

Kajian tinjauan awal ini adalah bertujuan untuk melihat sejauh manakah sikap masyarakat Orang Asli Kanaq terhadap penguasaan Bahasa Melayu sebagai bahasa kedua dari perspektif sosiobudaya yang diamalkan oleh masyarakat mereka. Kajian ini berkaitan penerokaan sosiobudaya masyarakat Orang Asli Kanaq terhadap penerimaan unsur luar daripada budaya mereka.

METODOLOGI KAJIAN

Pemilihan metodologi yang tepat adalah penting bagi memastikan data kajian dapat dikutip memenuhi objektif yang dirangka. Selari dengan kehendak itu, kajian ini melibatkan kajian kualitatif yang terdiri daripada kaedah penyelidikan lapangan. Asmah Haji Omar (2001) menjelaskan bahawa penyelidikan lapangan merupakan cara untuk memperolehi data segar mengenai gejala yang berkaitan dengan bahasa dalam masyarakat. Dalam kajian ini, pengkaji memfokuskan kepada sikap penutur terhadap bahasa. Oleh yang demikian, dalam usaha mendapatkan data kajian, pengkaji menggunakan kaedah temu bual dan pemerhatian tidak turut serta. Aktiviti pengumpulan data berlangsung selama dua hari. Lokasi kajian ini ialah Kampung Sungai Selangi, Kota Tinggi, Johor.

Seramai lima orang responden telah dikumpulkan dan temu bual secara mendalam telah dijalankan terhadap mereka. Responden terdiri daripada tiga orang remaja Orang Asli dari suku kaum Kanaq. Relevan pemilihan responden kajian dari golongan remaja adalah disebabkan mereka ini terlibat secara langsung terhadap permasalahan penguasaan BM yang antaranya berpunca daripada pembelajaran di sekolah. Hal ini demikian kerana BM hanya digunakan dan dipelajari secara formal oleh masyarakat Orang Asli Kanaq dalam konteks di sekolah sahaja.

Selain itu, responden lain dalam kajian ini ialah Puan Huda, iaitu guru tadika KEMAS yang juga merupakan Orang Asli dari suku kaum tetapi telah berkahwin dengan lelaki dari kaum Melayu. Beliau telah berkhidmat di kampung kajian selama lebih 15 tahun. Terdapat

Vol. 15. No.5 (146-156), ISSN: 1823-884x

juga seorang pakar antropologi bahasa yang mempunyai hampir 20 tahun pengalaman penyelidikan di perkampungan Orang Asli Kanaq serta 17 suku kaum Orang Asli yang lain. Hasil data kajian yang telah dikutip kemudiannya dicatat, ditranskripsi dan diinterpretasi bagi memproses maklumat untuk memberi gambaran jelas tentang masalah kajian.

DAPATAN KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Berdasarkan dapatan kajian yang telah diperolehi melalui pemerhatian tidak turut serta dan temu bual, terdapat beberapa faktor sosiobudaya Orang Asli Kanaq dalam menguasai Bahasa Melayu telah dikenal pasti. Faktor-faktor tersebut disenaraikan berdasarkan tema-tema yang relevan seperti yang berikut.

Bahasa dan Budaya

Kurang pengetahuan dan kekeliruan bahasa di antara BM dan Bahasa Kanaq boleh menyumbang kepada kesukaran masyarakat Orang Asli Kanaq untuk menguasai BM. Bahasa Kanaq boleh dikatakan sebagai satu rumpun dengan BM kerana tergolong dalam rumpun Austronesia. Walaupun perkataan-perkataan bahasa mereka tidak banyak berbeza daripada BM, namun perbezaan yang ketara adalah dari segi cara sebutan yang agak cepat dan keras. Ada kalanya pengkaji berasakan seperti diherdik dan soalan tidak dihiraukan disebabkan kebiasaan mereka menyebut perkataan-perkataan sebegitu. Perkara ini pastinya membawa kesukaran kepada penutur bahasa Kanaq untuk menanggapi bahasa yang lain daripada cara sebutan mereka, serta sukar juga kepada mereka untuk berkomunikasi dengan orang luar yang tidak mempunyai pengetahuan cara mereka berbahasa.

Dari aspek budaya, terdapat beberapa amalan kebiasaan yang masih menjadi budaya oleh masyarakat Orang Asli Kanaq ini. Rata-rata mereka masih mengamalkan perkahwinan sesama suku kaum sendiri. Perkara ini menunjukkan bahawa mereka sukar untuk menerima masyarakat atau unsur luar masuk dalam lingkungan kehidupan mereka. Tambahan lagi, pengekal budaya seperti adat resam, karya klasik, kisah dongeng, adat perkahwinan oleh anak muda adalah sangat mendukacitakan. Perkara ini berlaku akibat kurang minat, tidak nampak kepentingan diperkenalkan kepada dunia luar dan kurang campur tangan daripada pihak yang terlibat. Kelestarian budaya masyarakat peribumi sewajarnya dimartabatkan bersama kerana mempunyai banyak potensi untuk dimajukan. Sebagai contoh, kekayaan budaya dan cara hidup masyarakat Orang Asli berpotensi untuk menjadi eko-pelancongan Orang Asli atau *indigenous tourism*. Sekiranya hasrat ini benar-benar berlaku, ia pastinya menuntut masyarakat Orang Asli untuk mempunyai kemahiran berbahasa yang baik, sekurang-kurangnya mampu berbahasa Melayu.

Selain itu, melalui pengalaman responden kajian iaitu guru tadika KEMAS di perkampungan kajian mendapati bahawa Orang Asli Kanaq mudah tersinggung apabila berlaku pertembungan budaya. Menurutnya, terdapat beberapa kes murid Orang Asli Kanaq berhenti dari sekolah disebabkan dipukul oleh guru, kadangkala berpanjangan dengan campur tangan ibu bapa dan pihak sekolah. Budaya yang diwarisi daripada sistem pendidikan tidak formal ini merupakan cara didikan ibu bapa Orang Asli dari dulu lagi yang tidak membenarkan ibu bapa memukul atau mengjukum anak-anak dalam mempelajari sesuatu kemahiran. Hal ini bertepatan dengan pendapat Juli Edo (2012) yang mengatakan bahawa ibu bapa masyarakat Orang Asli masih terikat dengan budaya lama yang dikenali sebagai `Konsangan` atau hukum anak-anak. Di samping itu, mereka sangat sensitif sekiranya orang luar membuat perkara-perkara yang tidak menghormati atau menghina amalan budaya

Vol. 15. No.5 (146-156), ISSN: 1823-884x

mereka. Sebagai contoh, mereka mula menjauhkan diri sekiranya menunjukkan rasa tidak selesa dengan mereka atau menjauhkan diri seperti menunjukkan rasa jijik apabila anjing menghampiri.

Usaha pihak kerajaan untuk memastikan masyarakat orang Asli mempunyai kemahiran tersendiri untuk mempromosi budaya mereka kepada dunia luar wajar dilaksanakan. Er Ah Choy et al. (2010) ada mengatakan bahawa kemahiran untuk membuat kraf tangan hasil daripada hutan berupaya memberi pendapatan lumayan kepada komuniti ini. Tidak dinafikan pelbagai program pembangunan telah dilaksanakan oleh pihak kerajaan sambil dibantu oleh JAKOA, seperti KEDAP, program-program kemahiran dan lain-lain lagi. Namun, bantuan atau program dilaksanakan tersebut dilaksanakan tanpa memikirkan impak dan pemahaman sebenar kepada Orang Asli. Seharusnya masyarakat luar dan pihak berkuasa perlu fahami dahulu cara bahasa untuk menyampaikan dan memujuk agar segala dapat dilaksanakan dengan baik dan berkesan. Hasil temu bual mendapati usaha-usaha yang dilaksanakan ini kurang difahami dan banyak berhenti separuh jalan. Ada juga yang hanya hadir disebabkan mahu mengambil inisiatif dalam bentuk wang sahaja.

Amalan Kepercayaan

Berdasarkan dapatan kajian yang diperolehi, masyarakat Orang Asli Kanaq memegang kepada amalan dan kepercayaan serta konsep `pandang dunia` atau *World View* yang merangkumi aspek-aspek seperti nilai, sikap dan personaliti, komunikasi sosial, adat resam dan sebagainya. `Pandang dunia` atau *World* merujuk Mohd Mizan Mohamad Aslam (2004) merujuk kepada set kepercayaan yang menjadi falsafah pegangan hidup sesebuah kelompok tersebut bertindak. Perkara ini tergambar dengan keadaan di kampung kajian yang melibatkan Orang Asli Kanaq yang mereka pegang sehingga ke hari ini. Terdapat kisah yang berlaku oleh penduduk kampung tersebut yang berkahwin dengan pasangan yang terdiri bukan dalam kalangan suku kaum sendiri sekitar tahun 1990-an. Namun demikian, pasangan tersebut merupakan penagih dadah dan meninggal dunia tidak lama kemudian. Situasi ini memberi gambaran atau tula (sumpahan) yang tidak baik sekiranya mereka bercampur dengan orang luar daripada lingkungan mereka. Mereka percaya bahawa sekiranya mereka berkahwin dengan orang luar akan membawa nasib yang tidak baik. Hal ini mengakibatkan mereka sukar menerima masyarakat luar, secara tidak langsung memberi kesan kepada penerimaan BM. Tambahan pula, mereka juga kurang mempercayai kepada kebolehan BM dalam kehidupan.

Konsep *World View* atau pandang dunia masyarakat OA telah mengawal masyarakat ini daripada kecil hinggalah besar dan akhirnya mati. Walau pun segala peraturan ini tidak dibuku atau dikanunkan tetapi mereka sama sekali tidak akan melanggarnya kerana kefahaman yang tinggi terhadap kesan dan akibatnya.

Kebimbangan Pencairan Budaya

Kebimbangan di sini merujuk kepada rasa risau atau kekhuatiran Orang Asli Kanaq yang dikatakan melupakan asal usul dan budaya mereka apabila mereka menguasai BM. Apabila mereka terlalu menggunakan BM, mereka dikatakan mahu melupakan bahasa dan asal usul oleh rakan-rakan. Selain itu, mereka juga disisihkan atau diejek oleh rakan-rakan sekiranya berkomunikasi dalam BM sesama mereka. Perkara ini membuatkan tiada kelaziman untuk berkomunikasi dalam BM selain di sekolah, membuatkan mereka lemah dalam BM baik dalam tulisan mahupun lisan. Ada juga dapatan daripada responden kajian yang merasakan

Vol. 15. No.5 (146-156), ISSN: 1823-884x

BM tidak penting untuk dikuasai. Mereka mengatakan bahawa nenek moyang atau keluarga mereka masih boleh meneruskan kehidupan walaupun tidak menguasai BM untuk tujuan komunikasi. Tambahan pula, dalam kalangan mereka, tiada contoh Orang Asli Kanaq yang berjaya yang boleh dijadikan contoh teladan. Tiada daripada golongan ini yang berjaya menjejakkan kaki di menari gading, cuma ada segelintir sahaja yang bekerja di luar kawasan kampung. Itu pun hanya bekerja sebagai buruh kasar dan pemandu lori sahaja. Responden juga ada menceritakan mereka gusar atau mudah berasa cemas jika bersendirian atau keluar daripada kumpulan suku kaum sendiri. Terdapat kisah yang diceritakan berlaku beberapa tahun lalu, JAKOA membawa keluar sebilangan kecil penduduk untuk menyertai program bersama suku kaum Orang Asli yang lain di Melaka. Namun, belum pun program bermula beberapa lama, ada dalam kalangan mereka yang sudah menggelisah dan berkeras untuk pulang ke kampung mereka walaupun telah diberi penerangan awal. Situasi ini menunjukkan masyarakat Orang Asli lebih selesa berada dalam lingkungan mereka dan sukar untuk menerima perubahan baharu.

Ketidakpercayaan Diri yang Berpada

Remaja Orang Asli Kanaq ini juga didapati mempunyai masalah sendiri yang lemah. Berdasarkan pemerhatian pengkaji sepanjang kajian ini dijalankan, remaja ini terlalu malu apabila berhadapan dengan orang luar. Setiba pengkaji di kampung kajian, majoriti penduduk kampung akan lari menyembunyikan diri di dalam rumah apabila kedengaran orang luar masuk ke kampung. Jika didekati pula, mereka sukar untuk memberi kerjasama. Antara masyarakat OA yang paling sukar memberi kerjasama. Berdasarkan pemerhatian pengkaji, hal ini berlaku disebabkan mereka menghadapi masalah dalam pengurusan diri. Keadaan penampilan diri golongan ini didapati kurang bersih, asyik mengunyah tembakau dan sirih walaupun pada usia awal belasan tahun. Amalan ini membuatkan penampilan mereka kurang menyenangkan dengan keadaan gigi yang ronggak dan kemerahan akibat tabiat mengunyah sirih dan tembakai. Keadaan diri yang berbeza dengan masyarakat luar menyebabkan mereka ini malu dan tiada keyakinan.

Berdasarkan pemerhatian pengkaji juga, remaja ini lebih gemar tinggal di rumah tanpa melakukan apa-apa pekerjaan. Terdapat lima orang remaja yang berada pada peringkat sekolah menengah. Namun, mereka didapati hanya mendaftar tetapi sangat jarang pergi ke sekolah. Menurut mereka, guru-guru dan rakan-rakan sering mengejek mereka busuk dan bodoh yang menyebabkan mereka enggan lagi hadir ke sekolah. menunggu bantuan. Guru atau masyarakat didapati masih dengan stigma bahawa Orang Asli merupakan golongan bangsa yang mundur dan masih memakai cawat. Hal ini mengakibatkan para pelajar berasa rendah diri dilabel sebagai golongan yang mundur dan hina.

Pada mulanya pengkaji menghadapi kesukaran untuk berbual dengan golongan ini, malah untuk bertentang mata pun mereka sudah menunjukkan rasa tidak selesa. Namun, pengkaji menggunakan pendekatan yang lebih mesra seperti duduk dekat bersama mereka, berbual sambil bertepuk tamar serta tidak menunjukkan rasa tidak jijik atau tidak selesa terhadap mereka. Pendekatan ini membuatkan mereka selesa untuk berbual dan berkongsi cerita dengan pengkaji. Usaha-usaha sebegini yang perlu difahami untuk memastikan penerimaan terhadap unsur luar yang berupaya mengubah kualiti kehidupan mereka dapat dilakukan dengan lebih berkesan.

RUMUSAN

Melalui kajian dijalankan, terdapat jurang pergaulan di antara masyarakat orang asli dengan masyarakat luar disebabkan penguasaan BM yang lemah. Didapati sosiobudaya Orang Asli Kanaq memberi faktor penyumbang kepada penerimaan golongan ini terhadap penguasaan BM. Namun, terdapat juga faktor lain seperti sikap, motivasi dan kebimbangan.

Pendidikan merupakan medium terbaik untuk membuka minda dan pemikiran mereka tentang pendidikan antara cara penting untuk melepaskan diri daripada kepompong kemiskinan. Oleh itu, usaha sekolah sepenuhnya orang asli antara usaha yang baik untuk memastikan mereka mudah menyesuaikan diri untuk menerima pendidikan. Perkara ini menimbulkan idea untuk kajian lanjutan yang boleh dilaksanakan di sekolah menengah orang asli berasrama pertama di Malaysia, iaitu Sekolah Menengah Kebangsaan Bawong, Sungai Siput, Perak yang baru sahaja mula beroperasi sejak 2016 yang lalu. Kewajaran sosiobudaya masyarakat Orang Asli penting dibuat secara kajian etnografi agar pemahaman yang holistik dapat diperolehi. Hal ini penting untuk memastikan mereka turut maju sama seperti bangsa yang lain.

RUJUKAN

- Abdul Ghani Abu, Muhammaed Rafiq Abdul Rahman & Nur Ain Suraya Farhana Mohamad Noor. 2013. Laporan "Sen Oi Beq". *Dewan Budaya*, Mei. 11-47.
- Asmah Hj. Omar. 1988. *Bahasa dan Alam Pemikiran Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 2001. *Kaedah penyelidikan bahasa di lapangan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Carey, I. 1976. *Orang asli. The aboriginal tribes of peninsular Malaysia*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Er Ah Choy, Zalina Che Mat Ariffin & Joy Jacqueline Pereira (2010). Sosioekonomi Masyarakat Orang Asli: Kajian Kes di Hutan Simpan Bukit Lagong, Selangor, Malaysia. *Jurnal Melayu (5)2010: 295-314*.
- Fazal Mohamed Mohamed Sultan. 2009. Sintaksis Frasa Nama Bahasa Kensiu. *Jurnal Bahasa 9:2*, hlm. 155-72.
- Fazal Mohamed Mohamed Sultan. 2011. The Syntactic Structure of a Noun Phrase: Austroasiatic vs. Austronesia. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities 19:1*, hlm. 263-71, 2011.
- Hasan Mat Nor. 1998. *Warga Pribumi Menghadapi Cabaran Pembangunan*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Hashim Musa & Halimah Pondo. 2012. *Isu Sociolinguistik di Malaysia*. Serdang: Penerbit Universiti Putra Malaysia.
- Hood Salleh. 2006. *People and Traditions*. The Encyclopedia of Malaysia. Vol 12. Singapura: Archipelago Press.
- Jaafar Jambi. 2008. Cabaran dalam proses pemantapan bahasa melayu. *Jurnal Pengajian Melayu*. Jilid 19. 68-90
- Jabatan Kemajuan Orang Asli. 2012. *Bancian JAKOA*. Jabatan Kemajuan Orang Asli, Kementerian Pembangunan Luar Bandar Malaysia.
- Jufrizal, Zul Amri & Refnaldi. 2007. Hipotesis sapir-whorf, pentopikalan, dan kesantunan berbahasa dalam bahasa minangkabau. *Linguistika: Wahana Pengembangan Cakrawala Linguistik, 14(26)*, 101-117.
- Juli Edo. 2009. Pendidikan orang asli: harapan dan peluang. Dlm. Ramle Abdullah, Mohamad Hafis Amat Simin, Azlina Abdullah dan Zurina Mansor (penyt.). *Pendidikan dan*

Vol. 15. No.5 (146-156), ISSN: 1823-884x

Orang Asli dalam Arus Perdana. Kuala Terengganu: Penerbit Universiti Sultan Zainal Abidin.

- Mohd Mizan Mohamad Aslam & Shuhairimi Abdullah. 2004 *Pembentukan nilai-nilai murni masyarakat Semai melalui konsep pandang dunia (world view): Satu analisis awal*. In: Seminar Antarabangsa Nilai dalam Komuniti Pasca Modenisme (SIVIC 2004), 4-6 September 2004, Hotel City Bayview Langkawi.
- Mohd Nazri Abdul Rahman. 2014. *Pembangunan model homeschooling berasaskan nilai dan masyarakat bagi kanak-kanak orang asli. Tesis Doktor Falsafah*. Fakulti Pendidikan Universiti Malaya.
- Mohd. Sharifudin Yusop. 2007. *Keusangan bahasa orang asli melayu proto: kajian sosiologi bahasa terhadap Dialek Duano dan Dialek Kanaq di Johor*. Tesis Doktor Falsafah: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Nazariyah Sani. 2014. Merapatkan jurang literasi murid-murid orang asli: apa cabarannya?. *Jurnal Personalita Pelajar* 17 (2014): 19 – 30
- Rosli Yacob, Zahedah Abdul Hafiz & Lokman Abd Wahid. 2009. Pembelajaran bersama dan amalan berkesan pedagogi peribumi kurikulum asli-penan: satu kajian kes. Dlm. Ramle Abdullah, Mohamad Hafis Amat Simin, Azlina Abdullah dan Zurina Mansor (penyt.). *Pendidikan dan Orang Asli dalam Arus Perdana*. Kuala Terengganu: Penerbit Universiti Sultan Zainal Abidin.
- Sa`adiah Ma`alip. 2016. The Level of Language Proficiency of Orang Asli Che Wong in Malay Language: The Analysis of UPSR Examination Results. *Pertanika J. Soc. Sci. & Hum.* 24 (S): 97 - 110
- Shahidi A.H. & Rahim Aman. 2011. An Acoustical Study of English Plosives in Word Initial Position produced by Malays. *3L: The Southeast Asian Journal of English Language Studies*. Vol. 17(2): 23 -33.
- Shahidi A.H., Rahim Aman & Ab.Samad Kechot. 2012. Production and perception of English word final stops by Malay speakers. *GEMA Online™ Journal of Language Studies*. Vol. 2(4): 1109-1125.
- Shahidi, A.H. & Shirley Langgau. 2014. Penelitian akustik terhadap aspek sebutan bahasa Melayu oleh penutur Iban. *Jurnal e-Bangi*. Vol. 9(2): 104-115.
- Shahidi. A.H., Shirley Langgau & Rahim Aman. 2015. Pola pertembungan bahasa dalam komunikasi berbahasa Melayu oleh penutur natif Iban. *Malaysian Journal of Communication*. Jilid 31(2) 2015: 585-599.
- Sharifah Md Nor, Samsilah Roslan, Aminuddin Mohamed, Kamaruddin Hj Abu Hassan, Mohamad Azhar Mat Ali, & Jaimah Abdul Manaf. 2011. Prevention Initiatives for Malaysian Indigenous Orang Asli Children. *The International Journal on School Disaffection*. 42-56
- Suki Mee. 2005. *Pembangunan kaum minoriti orang asli malaysia; peranan juru rancang bandar*. Paper presented at the Seminar Kebangsaan Perancang Bandar dan Wilayah Ke-23.
- Zalizan Mohd Jelas, Abdul Razaq Ahmad dan Ahmad Razaai Ayudin. 2009. Perspektif histografi orang asli di Semenanjung Malaysia. Dlm. Abdul Razaq Ahmad dan Zalizan Mohd Jelas (penyt.) *Masyarakat Orang Asli: Perspektif Pendidikan dan Sosiobudaya*. Bangi: Penerbit UKM.

Biodata Penulis:

Shahidi A. H.

Vol. 15. No.5 (146-156), ISSN: 1823-884x

Penulis merupakan Profesor Madya di Pusat Kelestarian dan Kebitaraan Melayu (BAYU), Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Bidang pengkhususan beliau ialah Fonetik Eksperimental, Sosiofonetik dan Dialektologi Melayu.

Nor Azwahanum Nor Shaid

Penulis merupakan calon Doktor Falsafah (Kajian Bahasa Melayu) di Pusat Kelestarian dan Kebitaraan Melayu (BAYU), Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia.

Mohd Sharifudin Yusop

Penulis merupakan Profesor Madya di Jabatan Bahasa Melayu, Fakulti Bahasa Moden dan Komunikasi, Universiti Putra Malaysia. Bidang pengkhususan beliau ialah Sosiolinguistik, Sosiobudaya, Bahasa Peribumi dan Sukuan, Keterampilan Berbahasa.

Marlyna Maros

Penulis merupakan Profesor Madya di Pusat Kelestarian Sains Bahasa, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Bidang pengkhususan beliau ialah Sosiolinguistik, Sosiopragmatik (Lakuan Tutur dan Kesantunan) dan Linguistik dalam Pendidikan.

Rahim Aman

Penulis merupakan Profesor Madya di Pusat Kelestarian dan Kebitaraan Melayu (BAYU), Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia. Bidang pengkhususan beliau ialah Linguistik Sejarawi dan Dialektologi Melayu.